

Kürt Hareketine Tarihsel Hakikatle Bakmak: Silahlı Mücadele ve Çözumsuzlük Üzerine

1.

Orta Doğu coğrafyası on yıllardır görmediği bir yoğunlukta halk hareketlerinin eşitlik ve adalet talepleri ile kavrulmakta. Mücadele ateşinin kaynağını tam anlamıyla görmemiz için biraz zaman geçmesi gerekse de kitlelerden gelen ilk işaretlere bakmak fikir sahibi olmamızı sağlıyor. Ülkeden ülkeye değişkenlik arz etse de, ilk işaretlere baktığımızda; siyasi özgürlük talepleriyle, ekonomik eşitlik çığlıklarıyla ve devletin bastırduğu etnik-ulusal-mezhepsel grupların hiddetiyle açılmış isyan bayraklarını seçebiliyoruz. Batının bölgede İslami hareketlerin yükselmesi endişesi ile Orta Doğu elitlerinin rantlarını ve statülerini kaybetme korkuları bir yana dursun, yaşanan son altı ay sonunda halk hareketlerinin yapabildikleri ve henüz gerçekleştiremediklerine ilişkin neler söylenebilir? Hemen hemen her Orta Doğu ülkesi, kitleleri organize edecek ve egemenlere karşı uzun erimli ve koordineli biçimde mücadele etmelerini sağlayacak siyasi yapılardan veya örgütlerden yoksun durumda. “1968 Devrimi” rüzgarıyla yaşanan hareketler ile karşılaştırıldığında, sosyalist ideolojinin düşünsel rehberliği ile ortaya koyduğu amaç-araç ilişkisini yani devrim stratejilerinin doldurduğu boşluğu akıllara getiren bir çerçeve yoksunluğu söz konusudur. Toplumsal hareketlerin yakaladıkları ivmeleri yitirmelerine sayısız kez sebep olmuş bu ideolojik-stratejik boşluğun aslında ne kadar yakıcı olduğu önümüzdeki süreç içerisinde netleşecektir kuşkusuz.

Eylemlilik sürecinde oldukça tartışılan önemli bir husus da verili koşullarda direnme pratiklerinin nasıl yürütülmesi gerektiği üzerine oldu. Zaman itibari ile, medya sayesinde domino etkisi yaratmak dışında birbirleriyle yeterince etkileşim ve dayanışma halinde olmayan bu halkların mücadele repertuarlarının hükümet-

---

1 - Türkiye’de henüz politik manada liberal ideolojiyi benimseyip uygulama gayretinde olan iktidar sahibi bir siyasi parti olmadığı için bu ideal tanımlama ile siyasi gerçeklik arasında bir ayırım yapmak maksadıyla “pragmatik liberalizm” kavramını kullanmayı tercih ediyoruz. Uzun erimli demokratikleşme süreçlerinde tarihsel olarak ana akım kalan siyasi çizgi ile liberal hedefleri söylemsel olarak benimseyen AKP ve son dönem CHP’si için bu kavramı kullanmayı öneriyoruz.

lerin esnekliğine ve eylemlere verdikleri cevaba göre şekillendiğini söyleyebiliriz. Mısır'da ve Tunus'ta kitleler organize politik şiddete başvurmadan diktatörlük rejiminin sembolünü koltuğundan etmiş olsalar da diğer ülkelerde ortaya konan eylemliliklerin hemen hepsi ciddi bir devlet şiddeti ve kitlesel kısımlarla karşı karşıya kaldılar. Bu devlet şiddeti dalgasına verilen cevaplar ülkeden ülkeye değişkenlik arz etse de durumun somut tahlili bize şu çıkarımı yapmaya müsaade ediyor: bir toplumsal mücadele barışçıl yöntemlerle başlasa bile devletlerin bu siyasi-ekonomik talepler karşısında aldıkları tavır mücadele repertuarının başat belirleyeni olabilmektedir. Şiddet kullanarak, eylemciler için mücadele vermenin maliyetini artıran devletler, aslında iki temel seçenek sunmaktadır eylemciler için: susmak ve beklemek ya da silahlı mücadele gibi daha radikal yöntemleri denemek. Son Orta Doğu dalgalanmasının başlama tarihinden hâlâ altı ay dahi geçmemiş olmasına rağmen silahlı mücadele yürütme seçeneğinin, Batı liberalizminin terörizm söylemleriyle ötekileştirdiği raddede yürürlükten kalkmadığını ve halkın meşru müdafaası için bir mecburiyet olabildiğini yeni Orta Doğu pratiği güncel olarak göstermeye başladı.

Kuşkusuz silahlı mücadele Orta Doğu toplumsal mücadeleler tarihi için hiç de yeni bir fenomen değil. "1968 Devrimi"nden bugüne aralıksız bir şekilde silahlı mücadeleye başvurarak Orta Doğu'da mücadele veren iki halk var: Filistinliler ve Kürtler. Ateşleri sönmeyen bu iki hareket, devletlerin muazzam baskı-engelleme-tasfiye denemelerine rağmen ayakta kalabilmelerini ve siyasi sonuç vaat edecek güçte olmalarını sadece kitle hareketi değil örgütlü siyasi yapılara sahip olmaya borçlular. Lakin kullandıkları veya kullanmak durumunda bırakıldıkları politik şiddet yöntemleri itibari ile Batı liberalizmi, İsrail ve Türkiye devleti nazarında terörist olmakla suçlanıp tecrit edilmeye çalışılıyorlar. Orta Doğu günceli ise bu hareketlerin şiddete meyyal hallerinin kolektif dertlerinden azade olmadığını göstermesi bakımından değerli. Diğer bir deyişle, politik şiddeti ve tetiklediği çatışmayı anlamanın yegâne yolu sadece hareketlerin amaçlarında ve mücadele yöntemi tercihlerinde değil aynı zamanda içinde hareket ettikleri rejimlerin taleplere nasıl cevap verdiklerinde de aranmalıdır.

2.

Kürt hareketinin geçmişini ve bugünü, Kürtlerin hareketle kurmuş oldukları bağı henüz anlatabilen veya layık olduğu şekilde gerçeklikten sosyal bilime tercüme edebilen bir çalışma henüz mevcut değil. Lakin indirgemeci siyasi lisanların ötesine geçerek Kürt meselesini etraflıca anlamak isteyenler için düğümlenmiş noktalar ve sorulması gereken yakıcı sorular ortada duruyor. Örneğin, Kürt meselesinin uzlaşa ile çözülmesine ne kadar yakınız? Daha önemlisi, Kürt meselesine ilişkin tarafların yaklaşımları ve çözüm projeleri tarihsel hakikatin bugüne devrettiğinden ne kadar yakına ya da uzağa düşüyor?

Ulus-devletlerin, tahakkümleri altına aldıkları etnik-ulusal grupların özgürlük

taleplerini bastırması meselesini karşılıklı uzlaşa ile çözümlenmesi sürecinin oldukça meşakkatli olduğunu eğer bastırılan halklar silahlı mücadele yürütmüşlerse bu sürecin on yıllarca sürdüğünü İrlanda, İspanya ve Afrikadaki sayısız örnekten biliyoruz. Türk devletinin kendi kitlelerinin gözünde şeytanlaştırdığı Kürt hareketi ile uzlaşma masasına oturmasına haliyle vakit varsa da gizli görüşmeler safhasının Öcalan ile Türkiye devleti arasında başladığı bilgisine vakıf durumdayız. Kapalı kapılar ardında başlayan bu görüşmeler siyasetin akışıyla süresizleşse de eğer uzlaşa süreci gerçekten işleyecekse her iki tarafın da uzlaşmadan gayri başka bir "çıkış" olmadığına kani olduğu olgunluk anının gelmesi gerekiyor. Temel kaygısı hegemonyasını devam ettirmek olan AKP hükümetinin ve/veya TSK'nın "uzlaşmadan başka yol yok" sonucuna varıp harekete geçmesi için Kürt hareketini tasfiye etmeye yönelik alternatif tüm projeleri tüketmeleri gerekiyor. Uzlaşmaya mecbur kalıp açık müzakere sürecine gelmesiyle birlikte olacaklar diğere coğrafyalarda gerçekleşen çözüm örneklerinin gösterdiği üzere basitçe şudur: meselenin üçüncül aktörlerinin de (AB, BM...) müdahil oldukları müzakere görüşmelerinin başlaması, sonrasında ise üzerinde uzlaşılacak konuların kitlelerin rızasını almak amacıyla kamuya açık bir şekilde dile getirilmesi. Kürt hareketinin ve Türk devletinin bir anlaşmaya varmaları safhasından oldukça uzağız ve bunun en temel kanıtı, asimilasyonun tüm hızla devam etmesi, Türk devletinin ve hükümetinin hâlâ Kürt hareketinin örgütsel yapısına zarar verici ve kitlesi üzerindeki temsiliyet gücünü zayıflatma gayretli politikalarını ısrarla devam ettiriyor olmasıdır.

Determinist bir bakış açısıyla hareket edip taraflar arasında dünya örneklerinde olduğu gibi uzlaşmaya dayalı bir anlaşmanın mutlaka gerçekleşeceğini söylemenin mümkünatı yok. Şimdilik önümüzde duran yegâne doğru ise uyumsuzlukların çözülmesinin önündeki en büyük engelin çatışmanın ortaya çıkma nedenlerine dair tarafların ve kitlelerin başka nedenlere inanıyor olmalarıdır. "Neden bu noktaya gelindi?" sorusuna taraflar sadece kitlelerini kaybetmemeyi gözeterek cevap verdiği sürece ortak bir gelecek hayal etmenin hiçbir gerçekçi yanı olmayacaktır. O yüzden, sosyal bilimcilere düşen en önemli güncel görevlerden bir tanesi çatışmanın neden ortaya çıktığı hakkında ayakları yere basan tartışmalar ve çalışmalar yapmalarıdır.

3.

Güncel siyasi hâl itibari ile Kürt meselesine yön veren aktörler arasında kabaca üç farklı yaklaşım tespit edilebilir. Birincisi, tarihsel olarak Türk devletinin izlediği, ordunun, Kemalist zümrenin temsil ettiği çizgidir, yani Kürtlere ve Kürt hareketine yönelik reddiyeci, tasfiyeci ve tecrit edici bir siyaset uygulanmasını savunan bir yaklaşım. İkincisi ise pragmatik liberalizm olarak adlandırılabilir ve son beş yılda ivmelenen çizgidir. Kürt hareketine yönelik ortodoks devlet yaklaşımını benimseyen, lakin Kürtlerin kolektif/bireysel hakları konusunda devlet geleneğine bağlı kalmanın Kürtlerin rejimden zihinsel olarak kopuşunu derinleştireceğinin ve Kürt hareketinin Kürtler nezdinde temsiliyetinin daha da artacağına far-

ında olan bir yaklaşımdır. Üçüncü hat ise Kürt hareketi tarafından ortaya konan ve demokratik özerklik projesi ile taslak halini alan yaklaşımdır.

Son beş yıl içerisinde Kürt meselesi bağlamında olası bir çözüm projesi olarak Kürt hareketinin “Demokratik Özerklik” projesi dışında temellendirilmiş bir siyasi-toplumsal uzlaşma önerisi henüz ortaya konmadı. AKP’nin açılım projesinin liberal bir demokratikleşme projesi dahi olmaktan aciz pragmatik bir manevra olduğu yani kısıtlı kültürel hak tanınmasından ibaret kaldığı son yıllar içerisinde ayyuka çıktı. Hem on yıllardır psikolojik savaş söylemine maruz kalmış Türklere, hem de Kürt hareketine sıkıca bağlı olmayan Kürtlere konuşmaya çalışan pragmatik liberal yaklaşım haliyle çift başlı ve tutarsız kalarak siyasetin rüzgarına göre kendini konumlandırmakta. Bu bağlamda, “Kürt açılımı” projesi için; özünde Kürt meselesini kültürel alandan ibaret görerek meselenin birincil aktörü olan Kürt hareketi ile masaya oturmak yerine terörizm söylemini ve Türk devlet geleneğinden devralınan baskı-engelleme siyasetini hegemonik çıkarları için seferber etmekten imtina etmeyen ucu açık bir AKP projesinden bahsedilebilir.

Meseleye dair alternatif bir dinamik yaratma çabası ise 2003’ten bu yana siyasi-medyatik alanlarda kayda değer bir ivme yaratan liberal çözüm söylemiyle mevzubahis oldu. Özellikle Türkiye medyasında yer alan ve kanaat teknisyenliği yaparak Kürt meselesinin gidişatına yön vermeye gayret eden ve zaman zaman AKP politikalarını yeterince liberal olmamakla suçlayarak bir nevi pragmatik çizgiyi terbiye etmekle meşgul bir yaklaşım ortaya çıktı. Peki bu yaklaşımın yaslandığı zemin nasıl anlaşılmalıdır? Avrupa Birliği sürecine endekslenmiş liberal demokrasi projesi içerisinde Kürt meselesini çözüme düşüncesi; politik şiddetle tüm bağını kesmiş, özerklik talepleri olmayan, hukuksal çerçevesi azınlık hakları söylemine yaslanan legal bir Kürt hareketi düşlemekte. Kısacası, liberal çözüm projesi, Kürt meselesini bir egemenlik paylaşım meselesi olarak görmemekle birlikte, kapitalist sistemin durmadan yeniden ürettiği ekonomik ve toplumsal eşitsizlikleri görmezden gelerek sistem-karşıtı veya ötesinde bir düzene özlem duyan bir Kürt hareketi istememektedir.

Türkiye’de Kürt meselesinden daha geniş bir alana tekabül eden liberal demokrasi projesi her ne kadar siyasi pragmatizmle yoğrulmuş bir safhada emeklese de, Türkiye’nin de demirlediği ve içerisinde ilerlediği rota, dünyaya bir salgın gibi yayılan neoliberal hegemonik projenin siyasi ayağının gerektirdikleridir. Bu yüzden, Kürdi çatışmanın nasıl bir zemininde çözüleceğine dair iki yaklaşımın ön plana çıkmakta olduğunu söylemek mümkün: ‘liberal demokrasi projesi’ ya da ‘sistem-karşıtı duruşunu koruyan bir özerklik projesi’. Süreç içerisinde medyatik liberal odakların yanı sıra hem AKP’nin hem de CHP’nin bu liberal çözüm projesini kendi siyasal sınırlarının esneyebildiği ölçüde Kürt meselesine yönelik söylemlerine uyarlamaya çalıştıklarını ama söylemin gerçekliğe dökülmesi doygunluğundan henüz oldukça uzak olduklarını görebiliyoruz. Yani AB’nin ve liberal

aydınların düşlediği liberal çözüm ile AKP ve son dönem CHP'sinin söylemsel liberal manevralarını şimdilik ayrı tutmakta fayda var.² Siyasetin ve toplumsal mücadelenin bağrında belirlenecek süreç hakkında tahminlerde bulunmak sosyal bilimcilerin birincil görevi olmayabilir. Lakin Kürt meselesinin mutabakat ve barış ile çözülmesi bağlamında “Bu noktaya nasıl gelindi?” sorusuna hakikatli bir cevap vermek ve hangi projenin Kürtlerin dertlerine çare olabileceğine dair tefekkürde bulunmak kuşkusuz ki araştırmacıların, sosyal bilimcilerin ve entelektüellerin doldurmaya çalışacağı bir boşluk olacaktır.

4.

Güncel siyasetin yarattığı sis bulutundan ötürü çok net görünmese de, Kürt meselesinin orta-vadede seyrini belirleyecek olan temel dinamik tarafların birbirlerine karşı kullandıkları şiddetin meşruiyeti hakkında yapılacak tartışmalar ve müzakerelerdir. Diğer bir deyişle, Kürt hareketinin silahlı mücadele yürütmüş olmasının ve Türk devletinin de kendi koyduğu baskıcı yasaların dahi ötesine geçerek gayrı-nizami harp yöntemini uygulamış olmasının yarattığı toplumsal-siyasal kayıplardır. Türk devletinin Kürtlere ve Kürt hareketine yönelik uyguladığı yapısal şiddetin temel dayanak noktası, uluslararası anlaşmalarla tanınan ülke sınırında “şiddet tekelini elinde bulundurma hakkı”dır. Liberal demokrasi anlayışına göre ulus-devletlerin şiddetin tekeli olma iddiaları kutsanırken, devlet-dışı aktörlerin politik şiddete başvurmaları mağduriyetler üzerinden anlaşılmaya mazhar olsa da meşru değildir. Orta Doğu coğrafyasında, emperyal hesaplarla ve yerel egemenlik oyunlarıyla çizilmiş “ulus-devlet” sınırlarının tarihsel trajedisi birçok kişinin malumudur. Bundan bağımsız olmayan bir şekilde, Kürt hareketinin silahlı mücadeleye yönelmesini meşru kılma şekli ise Türk devletinin silahlı mücadele haricinde diğer yöntemlerini tarihsel olarak hiçbir zaman umursamadığı ve Kürtlerin bir halk olarak varlığının ve buradan doğan haklarının inkâr edilmesine müsaade etmemenin yolunun ancak be ancak dağlardan geçebildiğine yönelik yaptığı teşhistir.

Bu siyasi yaklaşımların çoğunun gözden kaçırdıkları temel nokta ise meşruiyet kavramının tarafların pozisyonlarına göre değişebildiği ve hem devletler için hem de toplumsal hareketler için tarihsel olarak sürekli dönüşmekte olduğu hakikatidir. Bu normatif meşruiyet kapanından kurtulmanın yegâne yolu ise meselenin nasıl geliştiğine dair doğru soruları sormak, cevaplamak ve bu üç farklı yaklaşımın ortaya koyduğu perspektiflerin gerçeklikle ne kadar temas halinde olduklarına bakmaktır. O yüzden, sual edilmesi gereken ilk önemli soru şu: “Kürt hare-

2- *Mesele hakkında düşünmeyi kolaylaştırmak adına ‘Liberal aydınlar’ kategorisi ile bir genelleme yapıldığını belirtmekle birlikte bu kategorinin kendi içerisinde oldukça dağınık ve de zaman zaman AKP iktidarını desteklemek adına düşünsel ahlaktan yoksun bir biçimde hareket edebildiklerini de belirtmekte fayda var.*

keti neden silahlı mücadeleye yöneldi?”

Bu soruya Kemalist perspektifin verdiği cevap siyasi demagojiden öteye hiçbir zaman gidemedi. Dış güçlerin kıskırtması ve bölgenin ekonomik olarak geri kalması yüzünden eline silah alan iradesiz bir grup insanın işlediği bölücü cinayetlere sempati duyan, bu yola kandırılarak sokulan ama her nasılsa aynı yolda canını da verecek kadar imanlı olabilen on binlerce insanın Kürt toplumu içerisinde çıkabileceğini iddia eden ve Kürtleri aşağı gören bir siyasi demagojiden bahsediyoruz. Diğer yandan, liberal söylemin tarihsel körlüğü de hümanist okuma yapmasından ötürü tarihsel hakikate değmek hususunda yerinde saymaktan ileri gidemedi: PKK'yi ortaya çıkaran temel dinamiğin devletin Kürtlere yönelik uygulamaları olduğunu tespit eden liberal bakış, Diyarbakır Cezaevi'nde yaşanan işkenceler sonucunda “PKK gibi” bir yapının ortaya çıktığını silahlı mücadele yürütülmesini onaylamayan ve barışçıl mücadeleyi yücelten bir bakış açısıyla dile getirmektedir.

Eğer bu iki yaklaşım tarihsel hakikati anlamak konusunda yetersiz ise, Kürt hareketinin neden silahlı mücadeleye yöneldiğini nasıl anlamak gerekiyor?

Hakkı teslim edilmesi gereken ilk nokta şudur: Türkiye'deki Kürtlerin hak taleplerinin başladığı yıl 1984 değil, 1959'dur. Hak talepleri gerilla eylemleri ile değil, barışçıl ve oldukça mütevazı talepler ile başlamıştır. O yüzden Kürt hareketinin gerilla eylemlerine başlamadan önce geçen 25 yıllık mücadele tarihine bakıp yukardaki soruyu yeniden sormak gerekiyor: Neden Türk devleti Kürtlerin barışçıl taleplerine dahi kayıtsız kaldı? Kürt hareketinin radikalleşmesine neden olan tarihsel faktörler aslında tek bir kapağa çıkmakta: Türk devletinin Kürtlerin varlığını yok sayma ısrarıyla, legal-barışçıl alanda verilen Kürdi mücadeleyi bastırıp asimilasyon programını devam ettirebileceğine dair şahsında beslediği tarihsel bir inanca sahip olması. Bu inanç olmasaydı, 1971 askeri müdahalesi sonrasında gerçekleşen DDKO davasında Kürtçe diye bir dilin var olmadığına dair yüzlerce sayfalık iddianameler hazırlayıp eline silah dahi almamış Kürt devrimcileri onlarca yıllık cezalara boğmazdı. Bu inanç olmasaydı, Türk devleti, 1970'ler boyunca gerçekleşen kayda değer mobilizasyon süreci sonrasında Diyarbakır Cezaevi'nde Kürt devrimcileri en akla gelmeyecek işkencelerden geçirerek bu meseleyi toprağa gömebileceğini aklından bile geçirmezdi. Velhasıl, Kürtlerin yıl be yıl radikalleşmesinde başka birçok çevresel faktör rol oynamış olsa da, esas değişken Türk devletinin Kürt meselesini baskı ve şiddet uygulayarak süreç içerisinde asimilasyon ile ortadan kaldırmaya çalıştığına dair inancı ve bu doğrultuda uyguladığı politikalarıdır.

5.

Kürt hareketinin tarihi boyunca ve hatta güncelinde verdiği mücadelenin çekirdeğinde duran esas dinamik, Türk devletinin Kürt meselesini baskı ve şiddet yoluyla bertaraf edebileceğine dair inancını kırmaktı. Kürt hareketi bunu 1960'lar ve 1970'ler boyunca barışçıl yollar kullanarak denemiş, 1970'lerde organize poli-

tik şiddetten gayrı devletin tasfiye itikadını kırmanın yolu olmadığına inanmış, Diyarbakır Cezaevi deneyimi ile de bu inancı perçinlenmiştir. Diğer bir deyişle, Kürt hareketi ne –liberallerin iddia ettiği gibi- tamamen devlet baskısı sonucunda silahlı mücadeleye yöneldi, ne de salt kendi iradesi ile 1970'lere yön verip politik şiddetin halk nazarında kabul görmesini sağladı. Yapılar ile özneler arasındaki etkileşimin kendisi silahlı mücadele pratiğini doğurdu. 1970'lerde, adının devrim konduğu toplumu aşağıdan yukarıya yeniden ve eşitlikçi bir biçimde inşa etme fikri ile devrimi gerçekleştirmeye dair kitlelerin inancı arasındaki mesafe hiç de bugünkü kadar uçurum düzeyinde değildi. Haliyle, dünya çapında 1968 devriminin sosyalist ve sömürgecilik-karşıtı hareketler için ortaya koyduğu amaçlar ve silahlı mücadelenin meşruiyet zemini bugünden oldukça ileri safhadaydı. Devrimin vaktiyle bir ihtimal olduğu zamanlarda, 1971 askeri müdahalesi sonrasında ulusal kurtuluş hedefiyle yola çıkan Kürt hareketine göre, bu amacı gerçekleştirmenin yegâne yolu Afrika, Asya, Orta Doğu ve Latin Amerika örneklerinde olduğu gibi silahlı mücadeleden geçmekteydi.

1960'lar legalizminin devlet nezdinde mahpusluk ve yasaklama ile karşılık bulması sonrasında, silahlı mücadele stratejisinin şart olduğu inancı 1970'lerdeki hemen hemen tüm Kürt örgütleri için genellenebilecek olsa da, 1970'lerin son yıllarına kadar hiçbir örgüt organize eylemlere başlamadı. Barışçıl mücadele alanının sıkıyönetim ilanıyla 1979 başında kapatılmasıyla birlikte tirmandırılan şiddet ortamı 12 Eylül devlet terörü ile kesildi ve 12 eylül sonrasında şehirlerde Kürdi siyaset yürütmenin hiçbir yolu kalmamıştı. Tutuklanan devrimcilerin Diyarbakır Cezaevi'nde gördükleri muamelenin düşük yoğunluklu hali toplumun bağrında da hüküm sürmeye başladı. PKK dışındaki çoğu örgüt kadrosu Orta Doğu'daki gerilla kamplarından sonra Avrupa'ya geçtiler. Lakin PKK 1984 yılı itibari ile gerilla eylemlerine başladı. 1984 yılı sonrası için, ortodoks Türk devletinin ve liberal çizginin Kürt meselesi tarihini kavrayışının yanlış olduğu görebilmek için sordüğümüz soruyu gözden geçirmemiz gerekiyor: "Kürt hareketinin silahlı mücadele ile kitlesel mobilizasyon yaratması nasıl mümkün oldu?"

Devlet çizgisine ve liberal bakış açısına sahip araştırmacıların görmezden gelmeye çalıştıkları tarihsel hakikat Kürt hareketinin Türk devletine karşı silahlı mücadele yürüterek milyonlarca Kürdü mobilize etmiş olduğu gerçeğidir. Hem Kürt hareketinin iradesi ve eylemleri doğrultusunda hem de Türk devletinin halka yönelik müthiş bir baskı ile kadroları ortadan kaldırmaya çalışması sonucunda 1990'ların ilk yarısında Kürtlerin çoğu hareketin davasının haklılığını kabul etmişti. Şiddetin bir mücadele aracı olarak kullanılmasına karşı çıkan, ulus-devletlerin şiddet tekeli kutsayan liberal bakış açısının kabul etmekten çekindiği tarihsel hakikat tam olarak budur, yani demokratik olmayan rejimlerde politik şiddetin kitleleri alanlara sürükleyebildiği gerçeği. 1990'larda, dünyada gelişen birçok gerilla hareketlerine karşı devletlerin "bataklığı kurutma" olarak bilinen kontrgerilla stratejisi ile, gerilla eylemlerinin hızının kesilmesi veya yok olması

pahasına gerillayı besleyen halkı zorla göç ettirme projesini Türk devleti de seçti. İşlenen sayısız insan hakları ihalleriyle ve Türk ordusunun muazzam paralar harcanarak re-organize edilmesi sonucunda 1992-95 süreci ile PKK eylemlerinin yarattığı mobilizasyon kısıtlansa da durdurulamadı. Özcesi, Kürt hareketi 1990'lar boyunca kitleselleşirken PKK'nin bağımsız bir Kürdistan kurmaya muktedir olamayacağı da Türk devletinin PKK'yi tasfiye edemeyeceği de 1990'ların sonuna doğru netlik kazanmıştı. Diğer bir yandan, PKK'nin bir güç olarak ortaya çıkmasıyla birlikte Türk devletinin Kürt meselesini şiddet kullanarak bertaraf edebileceğine dair inancı yeni bir ölçüğe taşındı: PKK'yi yok ederek en azından Kürt meselesinin yakıcılığını sona erdirmek. Öcalan'ın Türkiye'ye teslim edilmesi Türk devletinin bu inancını perçinlediğinden dolayı 2000'ler sürecinde PKK gerillalarını tasfiye etmenin yollarını aramaktan hiç vazgeçmedi. Lakin 2004 yılında başlayan PKK eylemleri sonrasında, Türk devletinin tasfiye ve asimilasyon itikadının temelinden çätürdamaya başladığını ve Öcalan'la yapılmaya başlayan görüşmelerin de aynı bağlama tekabül ettiğini belirtmek güncel anlayabilmek açısından elzem görünüyor.

6.

Kürt meselesine dair tarihsel hakikatler ile güncel siyaset arasındaki ilişki şu şekilde kurulabilir: Kemalist çizgi, pragmatik liberalizm ve Türkiye'deki liberal aydınların perspektifi aslında Kürt meselesinin geçmişini hakikatli bir şekilde tartıştırmaktan legal Kürt siyasetini bile alıkoymakta. Kürtlerin mücadele araçları bakımından hem gerilla eylemliliğini hem de legal alanda verilen mücadele yöntemlerini etkin bir liderlik şemsiyesi altında yürüttüğü elbette sır değil. Bununla birlikte, 1990'ların ortasından itibaren Kürt hareketinin legal alanda kullandığı siyasi lisanın 1970'lerin mirası olan sosyalist bakış açısından değil liberal haklar söylemi içerisinden şekillenmek zorunda kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zaman zaman yoğunluğu değişse de, Türk devletinin 20 yıldır aralıksız bir biçimde kullandığı yasaklama-engelleme pratiklerinin legal alanda Kürt hareketinin siyasi söylemini de terbiye etme amacında olduğu açıktır.³ Lakin hem yasal sınırlamalar hem de liberal siyasi-entelektüel bocalamalar dolayısıyla, Türk devletinin Kürtlere hak tanımadan meseleyi 'bertaraf etmesini' engelleyen tarihsel dinamiğin Kürt hareketinin silahlı mücadeleye başvurduğu hakikati Kürtler haricinde medyada veya sosyal bilimciler arasında bile hâlâ tartışılmamakta. Aynı sebepten ötürü, sadece devlet baskısının silahlı mücadeleye neden olduğunu düşünen liberal bakış açısı ise Kürt hareketinin sistem-karşıtı özünü koruyarak demokratik özerklik projesini gerçekleştirme gayretini anlayamamakta.

Liberal çerçevenin Kürt meselenin şiddet meselesi ile iç içe geçmişliğini güncel siyaset ekseninde neden çözemediğine daha detaylı bakmak gerekebilir. Liberal aklın çözüm olarak ortaya koyduğu proje, sorunu niceliksel bir radikalizm meselesi olarak kodlayıp tarafları orta noktada buluşturma esasına dayanmaktadır. Bu mantığa göre her iki

taraf da şiddet kullanarak yanlışlar yapmıştır ve yapmaya devam etmektedir. Bu şekilde, tarafların kullandığı şiddet tarihsel bağlamından soyutlanarak aynılaştırılmaktayken, tarafları oluşturan siyasi yapılar sırf kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerinden dolayı çözüm bağlamında siyasi özneliğin güncel tanımı her iki tarafa da karşı olmakla eşdeğer kılınmaktadır. Tarafların konularını ve iradelerini eş görmekle kalmayıp tarihsel hakikati de çekilen mağduriyetlere indirgeyen bu perspektif içerisinden bugünü anlamak ve gelecek için düğümü çözmek için analitik araçlarının var olduğu oldukça tartışmalıdır.

Kürt meselesine dair tartışmaların yakın dönemde tıkanıp ve olası bir uzlaşma durumunda “liberal proje” ile “demokratik özerklik projesi”nin tartışmanın iki eksenini oluşturacağını belirttik. Kürt meselesinin tarihsel ve güncel yakıncılığına dar gelecek bir liberal gömleği zorla Kürtlere giydirmenin de bir çözüm olmayacağını şimdiden görmek büyük hüner gerektirmiyor. Kürtlerin hâlâ anayasal bir statüden yoksun olmaları ve en temel kolektif haklara bile sahip olmaları nedeniyle Kürt meselesinin çok boyutlu hâline dair tefekkür eksikliği yakıncılığını korumakta. Kürt meselesinin sınıfsal yönü, bu bağlamda hem ana akım medyada hem de legal Kürt siyaseti tarafından yetince ele alınmamakta. Lakin PKK lideri Öcalan’ın -Marksist bir çerçeveden uzaklaşmış olsa da- Kürt hareketinin sistem-karşıtı duruşunu koruması yönünde düşünsel bir hat ortaya koyma gayretini belirtmek gerekiyor. Kürt bölgesinin hem devlet siyaseti ile hem de kapitalizmin eşitsiz gelişme dinamiği nedeniyle Türkiye’nin en yoksul bölgesi olduğu da bir hakikat olarak önümüzde duruyor. Kapitalist bir sistem içerisinde, Kürtlerin liberal proje ile elde edecekleri hakların, Kürtlerin yapısal olarak Türkiye’nin ekonomik nimetlerinden uzak bırakılması meselesine hiçbir katkı sağlamayacağı da bu bağlamda aşikar. Metropollerdeki ucuz emeği; tekstil atölyelerinde, inşaat işlerinde, tersanelerde, tarım ve hizmet sektörünün hemen hemen her tabakasında Kürtlerin karşıladığını biliyoruz. Birçok örnekte olduğu gibi kadınların çatışmalardan ve değişen koşullardan en fazla canı yanan toplumsal kesim olduğunu da biliyoruz. Kürtlüğünden dolayı yoksul kalmış veya 1990’lar sürecinde yoksullaşmış milyonlarca Kürdün içinde buldukları hâlin sadece anayasal statü ve anadil hakkı verilmesiyle çözülmeyeceğini görmek zor değil. O yüzden, Kürt meselesine dair yapılan tartışmalarda yeni bir yön aranacaksa, kapitalist modernitenin çevrelediği bir sistem içerisinde Kürtlerin yoksun ve yoksul hâllerini görmeyen bir uzlaşının derde deva olamayacağı hakikati üzerine düşünmekle başlanabilir.

Toplum ve Kuram Dergisi’nin bu sayısı, Kürt hareketinin ve Kürtlerin meselesinin neden ve nasıl geliştiğini ve hangi yolda izleyebileceğini ele alan bir dizi çalışmayı yukarıda belirtilen eksende tartıştırmak amacıyla hazırlandı.

3- Legal alandaki Kürt siyasetini PKK’yi terörist olarak nitelendirmeye mecbur bırakma çabası da aynı çizgiden türemektedir.

